

e-Erika

Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia

Teksti julkaistu e-Erikan numerossa 2/2020

<https://journals.helsinki.fi/e-erika>

Opiskelijan ja vastuopettajan välisen vuorovaikutuksen merkitys vaativana erityisenä tukena järjestetyssä ammatillisessa koulutuksessa

Tässä artikkelissa esitellään kirjoittajan väitöstutkimuksen ensimmäistä osatutkimusta, jonka keskiössä on opiskelijoiden kokemukset vuorovaikutuksesta vastuopettajan kanssa vaativana erityisenä tukena järjestetyssä ammatillisessa koulutuksessa. Uudistetussa ammatillisessa koulutuksessa olennaiset osaamisen tunnistaminen ja yksilöllisten opintopolkujen mahdollistuminen perustuvat opettajien ja opiskelijoiden välisen vuorovaikutuksen vastavuoroisuuteen. Siten esimerkiksi vastuopettajan ja opiskelijan välisen vuorovaikutuksen luonteen ymmärtäminen on merkityksellistä ammatillisen koulutuksen tavoitteiden saavuttamisessa sekä myös opiskelijoiden yhteiskuntaan kiinnittymisen ja yksilöllisen voimaantumisen kannalta.

Teksti Sanna Ryökkynen

Ammatillisesta koulutuksesta

Vuoden 2018 alussa käynnistyi merkittävä ammatillisen koulutuksen uudistus, jonka tavoitteena oli tehdä suomalaisesta ammatillisesta koulutuksesta entistä tehokkaampi ja työelämän tarpeita paremmin vastaava. Uudistuksessa painottuivat opiskelijoiden yksilölliset tarpeet sekä osaamisen tunnistaminen. Lisäksi päämääränä oli tiivistää ja vahvistaa yhteistyötä muuttuvan työelämän kanssa. Uudistus muutti paitsi koulutuksen toimintapro-

sesseja myös sen rahoituksen, ohjauksen, tutkintojärjestelmät ja järjestäjäraakenteet. (Opetus ja kulttuuriministeriö, 2017.) Uudistuksen toimeenpano edellytti sekä oppilaitoksilta, opettajilta että opiskelijoilta uudelleenajattelua: Miten tunnistaa ja tunnustaa aiemmin hankittu osaaminen ja rakentaa henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS)? Miten tehdä entistä tiiviimpää yhteistyötä työelämän kanssa ja vastata muuttuvan työelämän tarpeisiin?

Ammatillisessa koulutuksessa vaativaa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ovat hyvin pieni mutta heterogeeninen ryhmä. Erityinen tuki on määritelty ammatillista koulutusta ohjaavassa laissa 531/2017, pykälässä 64. Erityiseen tukeen ovat ammatillisessa koulutuksessa oikeutettuja ne opiskelijat, jotka oppimisvaikeuden, vamman, sairauden tai muun syyn takia tarvitsevat pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea ammatitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Vaativan erityisen tuen järjestämistehtävän saaneen oppilaitoksen tehtävänä on järjestää koulutusta niille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia tai vaikea vamma tai sairaus ja jotka tarvitsevat pitkäkestoista ja laaja-alaista tukea opintoihinsa. Vaativaa erityistä tukea saavia opiskelijoita on suhteellisen vähän, vuonna 2017 heitä oli vain 1,2 prosenttia kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista.

HOKSit ovat olleet osa vaativana erityisenä tukena järjestettyä ammatillista koulutusta jo ennen lakimuutosta, mutta lakimuutoksen myötä ne raamittavat kaikkien ammattiopiskelijoiden opintopolkuja. Vaativana erityisenä tukena järjestetyssä ammatillisessa koulutuksessa HOKSit laaditaan moniammatillisessa yhteistyössä. HOKS-palaverihin osallistuvat opiskelijan lisäksi vastuuopettaja, usein ryhmän ohjaaja, opiskelijan mahdollinen henkilökohmainen avustaja, hyvinvointipalveluiden yhdyshenkilö tai opinto-ohjaaja ja mahdollisesti opiskelijan huoltaja(t) ja kuntouttavan tahon edustajia. Opintojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa keskeistä on vastuuopettajan ja opiskelijan välisen vuorovaikutuksen

onnistuminen. Opiskelijan äänen kuulemiseen ja myönteisen vuorovaikutuksen syntymiseen on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota tässä vahvasti ohjatussa ympäristössä.

Vuorovaikutuksen ja onnistuneen ohjauksen merkityksestä

Opettajan ja opiskelijan välisen vuorovaikutuksen merkitys on olennaisen tärkeää (Bimrose & Barnes, 2006; Äärelä, 2012). Myönteisessä vuorovaikutuksessa ja onnistuneessa ohjauksessa opintoihin kiinnittyminen vahvistuu, ja polku opinnoista kohti työelämää rakentuu merkitykselliseksi. Vuorovaikutus opiskelijan ja vastuuopettajan välillä nähdään tutkimuksessamme sosiaalisena ilmiönä, jolla on tietty tarkoitus ja päämäärä. Ohjaus puolestaan ymmärretään tässä yhteydessä laaja-alaisesti tietojen antamisena, neuvontana, osaamisen arviointina ja tukena sekä päätöksenteon ja uraohjaustaitojen opettamisena. Osaamisperustainen suomalainen ammatillinen koulutus perustuu ajatukselle, että ammattiopinnoissa opiskelija oppii itsenäisiä uraohjaustaitoja kyetäkseen vastaamaan työelämässä tarvittaviin tietoihin ja taitoihin ja saa perustan elinikäiselle oppimiselle. Aikaisempien tutkimusten mukaan ammatillisessa koulutuksessa painottuvat kuitenkin akateemiset taidot sekä ammattiosaamisen oppiminen uraohjauksen jäädessä vähemmälle huomiolle (Draaisma, Meijers & Kuijpers, 2017; Mittendorf, 2010). Näissä tutkimuksissa tutkitut opettajat käyttäytyivät hyvin perinteisellä tavalla kiinnittäen huomiota eniten suorituksiin ja opintojen etenemiseen. Tämä tarkoittaa käytännössä ohjeiden

Kuvituskuva: Unsplash.

ja neuvojen antamista sekä sellaisiin sopimuksiin pyrkimistä, joilla varmistetaan opintojen onnistuminen ja eteneminen (Mittendorf, 2010; Winters, Meijers, Kuijpers & Baert, 2009).

Tässä tutkimuksessa halusimme selvittää vaativaa erityistä tukea opintoihinsa saavien ammattiopiskelijoiden kokemuksia vuorovaikutuksesta vastuopettajan kanssa. Halusimme myös selvittää, minkälaista ohjausta opiskelijat kokivat saavansa. Vaativaa erityistä tukea opintoihinsa saavien opiskelijoiden kokemukset ovat harvemmin olleet tutkimusten keskiössä (ks. kuitenkin Henderson & Fisher, 2008; Van Uden, Ritzen & Pieters, 2014), sillä tutkimukset ovat kohdistuneet yleensä opettajiin ja pedagogisiin käytänteisiin (esim. Nylund, Ledman, Rosvall & Rönnlund, 2020; Tapani & Salonen, 2019). Niemen ja Jahnukaisen (2019) mukaan nykyinen ammatillisen koulutuksen koulutuspolitiikka, jonka tavoitteena on yksilöllisten ja ketterien opintopol-

kujen muodostuminen ja osaamisen tunnistaminen, on kuitenkin ristiriidassa kouluttajien ja opiskelijoiden näkemysten kanssa: opiskelijat ja opettajat painottavat tuen, yhteisöllisyyden ja kollegiaalisuuden merkitystä mutta opettajilla ei näytä kuitenkaan olevan tarpeeksi aikaa yksittäisille opiskelijoille.

Kriittisen pedagogiikan jalanjäljissä

Tavoitteenamme oli lisätä ymmärrystä sosiaalisen ja kasvatuksellisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen merkityksestä vaativana erityisenä tukena järjestetyssä ammatillisessa koulutuksessa, mikä on myös kriittisen pedagogiikan lähtökohta. Halusimme antaa äänen vaativaa erityistä tukea ammattiopintoihinsa saaville opiskelijoille, jotka edustavat vähemmistöä (1,2 %) ammatillisen koulutuksen kentällä. Ajattelimme, että kriittistä tutkimusotetta

Kuvituskuva: Unsplash

hyödyntämällä olisi mahdollista lisätä valtaväestön ymmärrystä ja toisaalta voimaannuttaa vähemmistöä, ajatella humanilla ja maailmoja yhdistävällä tavalla (Freire, 1970/2017, Kincheloe, 2008).

Suomalaisen koulutuspolitiikan puheissa näyttää edelleen vahvistuvan uusliberalistinen ote, jossa yksilön valinnat ja tehokkuus korostuvat. Myös uudistuneen ammatillisen koulutuksen toteuttamisessa tämä ote on nähtävissä: yksilöllisiin tarpeisiin räätälöidyt ammatilliset polut, tehokas siirtyminen koulutuksesta työelämään ja elinikäisen oppimisen korostuminen. On siis tärkeää pysähtyä miettimään ammatillisen koulutuksen laaja-alaista merkitystä opiskelijan, opettajan, koulutuksen järjestäjän ja jopa yhteiskunnan näkökulmasta. Miten ammatillisessakin koulutuksessa tulisi näkyväksi sekä laadullinen, sosiaalinen että subjektiivinen ulottuvuus (ks. myös Biesta, 2010)? Laadullinen ulottuvuus tarkoittaa ammatillisessa koulutuk-

sessä ammatissa tarvittavien tietojen ja taitojen sekä työpaikalla tarvittavan ymmärryksen saavuttamista. Sosiaalista ulottuvuutta tarvitaan, koska ammatillisen koulutuksen tavoitteena on kasvattaa opiskelijoista tasavertaisia ja sivistyneitä yhteiskunnan jäseniä. Subjektiivinen voimaantuminen puolestaan antaa opiskelijalle valmiuksia autonomiseen ja itsenäiseen ajatteluun ja päätöksentekoon. Savickasin (2002) mukaan yksilön urakehitys on yksilöllisten tarpeiden ja sosiaalisten odotusten integraatio ja siten yksilön sopeutumista ympäristöönsä. Näin ollen voidaan ajatella, että ammatillisen koulutuksen tulisi avata vaativaa erityistä tukea opintoihinsa saavalle opiskelijalle mahdollisuuksia työllistymiseen, yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja sivistykseen (Scheerens, 2004). Yhteiskunnallisen inklusion ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien raivaaminen työelämässä voidaankin nähdä vaativana erityisenä tukena järjestetyn koulutuksen erityisenä tehtävänä.

Tutkimus ja tulokset

Tutkimuksen aineisto kerättiin haastatteleamalla 11 vaativaa erityistä tukea opintoihinsa saavaa ammatillisen koulutuksen opiskelijaa neljässä vaativan erityisen tuen järjestämistehtävän saaneessa oppilaitoksessa. Opiskelijat opiskelivat joko tieto- ja viestintätekniikan tai kaupan ja hallinnonalan perustutkintoa, ja suurin osa heistä oli alle 20-vuotiaita.

Haastattelujen perusteella muodostui käsitys opettajajohtoisesta vuorovaikutuksesta. Opiskelijat kuvasivat opettajia hyvin positiivisella tavalla. Vastuopettajat olivat opiskelijoiden kertomuksissa rentoja, mukavia, positiivisia, empaattisia ja luotettavia aikuisia, jotka auttoivat opiskelijoita koulutehtävissä ja -toiminnoissa.

Opettaja 5 on sellanen, no ainaki mua kohtaan tosi kiltti ja se, että tota... häselteää tosi paljon ja tarkoitan tällä nyt siis sitä, että sillä on monta rautaa kuumana, et se tekee monta asiaa yhtä aikaa ja sit se juoksee asiasta toiseen, et siin ei kerkeä kaikki muut kattoo mitään, et se yrittää hoitaa kaikki tosi hyvin. Ja tota se on tosi luotettava, et sille voi puhuu yksityisasiosta tosi hyvin, et se ei rupee niitä levitteleen. Ja mun mielest muutenkin tosi hyvä luokanvalvoja. (Haastateltava 5)

Kiinnostavaa tuloksissa oli, että vaikka opiskelijoilla oli mahdollisuus keskustella omista opinnoistaan ja suunnitelmistaan melko vähän lukuvuoden aikana, keskustelua oli heidän mielestään riittävästi. Toisaalta opiskelijat kuitenkin kaipasivat enemmän mahdol-

lisuuksia kahdenkeskiseen keskusteluun. Opiskelijoiden tarinoissa korostui ymmärtämisen, aidon kiinnostuksen ja kuuntelemisen merkitys. He kuvasivat rooliaan suhteessa omiin opintoihinsa aktiiviseksi, mutta samaan aikaan kävi kuitenkin selväksi, että opintojen suunnittelu ja eteneminen oli hyvin opettajajohtoista. Vastuopettajat tekivät aloitteita ja opiskelijat myötäilivät. Sosiaalisten tilanteiden jännittämiseen liittyvät kokemukset nousivat merkittävänä esille tutkimusaineistostamme. Erityisesti uudet tilanteet, ihmiset ja paikat jännittävät opiskelijoita jonkin verran.

Mä en välttämättä uskalla aloittaa itse mitään keskustelua, että... mutta oon niinku siinä tilanteessa kuitenkin mukana. Että mä en siitä kauheesti kyllä, mä en niinku lähde poies, mutta... Että mä yleensä kyllä en vastaa sillon jos mulle puhutaan, että mä oon vähän semmonen. Mä en hirveesti itse mitään kauheen helposti vieraan ihmisen kanssa pysty mitään keskustelua aloittaan. (Haastateltava 8)

Osallistuneiden opiskelijoiden tarinoista sai käsityksen, että keskusteluis- sa vastuopettajan kanssa painottuvat opintoihin liittyvät asiat, kuten tehtävien suorittaminen, opintojen eteneminen ja työssäoppimisen onnistuminen. Muu koulun henkilökunta, kaverit ja kotiväki olivat merkityksellisiä, kun puhuttiin opiskelijan yksityiselämästä tai urasuunnitelmista. Opiskelijoiden kertomuksista sai kuvan hyvin muodollisesta ja perinteisestä vuorovaikutussuhteesta opettajan kanssa: opettaja on hyvä olla saatavilla, mutta ei liian

lähellä. Opettajaan tarvitaan etäisyyttä. Opiskelijat kertoivat myös vakavista kiusaamiskokemuksista aiempien opintojen ja peruskoulun aikana. Merkityksellistä oli, että tutkimukseen osallistuneilla opiskelijoilla ei ollut kiusaamiskokemuksia nykyisissä opinnoissa, vaan opiskelijoiden tarinoissa korostuivat tyytyväisyys ja ilo oman ammattialan löytämisestä ja uusien kavereiden saamisesta. Tämä antaa ammattiopintojen sosiaaliselle ulottuvuudelle erityisen merkityksen.

Niinku henkilökohtasemmat asiat, että me ei olla semmosiin Opettajan kanssa kauheesti menty [...] Opettajan kans on vähän niinku semmosta opiskelupainotteista se keskustelu [...] Jos ohjaajan kans juttelee jotain, niin sit ohjaaja saattaa kertoa Opettajalle sitte, että juteltiin tämmöstä ja tommosta [...] mä mieluummin juttelen ohjaajan kanssa henkilökohtaisista jutuista, kun opettajan kanssa. (Haastateltava 1)

Pohdintaa

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että osallistuneet opiskelijat käyttivät ääntään hyvin sopeutuvalla tavalla. Heillä oli hyvin myönteinen kuva vastuuopettajasta ja hänen toiminnastaan eikä juurikaan vaatimuksia tai toiveita. Vuorovaikutus opiskelijan ja vastuuopettajan välillä oli opettajajohtoista. Opettajat olivat aktiivisia aloitteentekijöitä, opiskelijat puolestaan pääosin myötäilivät heidän mielipiteitänsä ja ehdotuksiaan. Vaikka opettajien ohjausote näytti hyvin vahvalta, olivat opettajat opiskelijoiden mukaan samalla kuitenkin kuuntelevaisia, ymmärtäväisiä ja luotettavia aikui-

sia. Nämä tulokset ovat samansuuntaisia kuin ne, joista raportoivat Mittendorf (2010) ja Draaisma kollegoineen (2017).

Tutkimuksessamme opiskelijoiden ja vastuuopettajien välisissä keskusteluisa painottuivat opiskelijoiden kokemina opintoihin liittyvät asiat: Miten varmistetaan opintojen etenemisestä? Miten saadaan suoritettua annetut tehtävät? Miten selviydytään työssäoppimisesta? Kokemuksista piirtyi kuva yksilöllisistä selviytymistarinoista. Opiskelijoiden ja vastuuopettajien välisistä keskusteluisa puuttuivat urasuunnitelmat, opiskelijoiden vahvuuksien hyödyntäminen ja tulevaisuuden unelmat. Näistä asioista opiskelijat juttelivat mieluummin koulun muun henkilöstön, perheenjäsenten, tukihenkilöiden ja kavereiden kanssa. Kertomuksissa ei myöskään noussut esille toiveita saada vastuuopettajalta nykyistä enemmän tukea ja ohjausta urasuunnitelmiin. Näyttää siltä, että opiskelijat halusivatkin pitää tietyn etäisyyden opettajaan. Heillä oli hyvin perinteinen näkemys opettajalle sopivasta toiminnasta: opettajan tehtäviin kuuluu opettaa ja auttaa opiskelijaa selviytymään meneillään olevista opinnoista. Tämä on kuitenkin ristiriidassa uudistuneen ammatillisen koulutuksen tavoitteiden kanssa, jonka mukaan opettajan työssä korostuu valmentava ote. Opiskelijan osaamisen tunnistaminen ja uraohjaus voivat aidosti toteutua vain avoimessa ja aktiivisessa vuorovaikutuksessa opettajan ja opiskelijan välillä. Se tarkoittaa kanssakäymistä missä tuetaan ja kannustetaan opiskelijaa oman äänen käyttöön, tunnistetaan ja tunnustetaan opiskelijan vahvuuksia ja osaamista sekä vahvistetaan itsenäi-

Kuvituskuva: Unsplash.

sen uraohjauksen taitoja. Aikaisemmat tutkimukset (Bullock & Jamieson, 1998; Kuijpers ym., 2011) osoittavat, että säännöllinen mahdollisuus keskustella opettajan kanssa vahvistaa opiskelijan myönteistä näkemystä itsestään toimijana ja äänenkäyttäjänä. Aktiivinen ja positiivinen vuorovaikutus opettajan kanssa auttaa opiskelijaa kokemaan ja näkemään itsensä tasavertaisena jäsenenä oppilaitoksessa, työelämässä ja yhteiskunnassa. Myönteinen ja säännöllinen vuorovaikutus vahvistaa opiskelijan kykyä nähdä mahdollisuutensa ja arvonsa.

Tutkimuksessamme vastuopettajien valta oli vuorovaikutussuhteissa ilmeinen. Opiskelijat kuvasivat itseään vastaanottaviksi, kuunteleviksi objekteiksi ja vastuopettajiaan aktiivisiksi toimijoiksi. Kriittisen tulkinnan mukaan opettajien päämääränä ei näyttänyt niinkään olevan jokaisen opiskelijan vahvuudet ja toiveet yksilöllisesti huomioivan ammatillisen polun löytäminen vaan opiskelijoiden auttaminen

sopeutumaan vallitsevaan tilanteeseen. Tämä tuli esille muun muassa siten, että opiskelijalle etsittiin hänelle paremmin sopiva työssäoppimispaikka haasteiden noustessa esiin sen sijaan, että työpaikkoja tuettaisiin toimimaan erilaisten opiskelijoiden kanssa. Opettajien resurssi keskusteluihin ja työpaikalla tapahtuvaan ohjaukseen oli varmasti niukka, joten oli ehkä helpompaa löytää uusi paikka työssäoppimiseen. Tällaisen toimintamallin voidaan kuitenkin välillisesti ajatella vahvistavan vaativaa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan näkemystä itsestään epäsovivana tiettyyn ympäristöön, mahdollisuuksien ja yhteiskunnallisen inklusion kaventumisena (Brunila, 2019).

Vaativaa erityistä tukea saavien opiskelijoiden osuus kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista on pieni. He edustavat opiskelijajoukkoa, joiden opinnot ja usein myös muu elämä on ollut vahvasti tuettua ja ohjattua jopa varhaislapsuudesta lähtien. He eivät ehkä saa omaa ääntään kuuluviin, jo-

ten keskittymällä heidän tarinoihinsa on mahdollista ymmärtää ja tuoda esille heidän tulkintojaan sekä tarpeitaan liittyen ammatillisiin opintoihin ja vuorovaikutukseen vastuopettajan kanssa. Tutkimuksemme vahvistaa käsitystä opettajien valitsemien toimintojen ja asenteiden merkityksellisyydestä. Perinteisesti ammatillisen opettajan työssä on korostunut ammattitaidon opettamisen merkitys. Tällä tutkimuksella haluamme kuitenkin nostaa esille opet-

tajan työn laaja-alaiset ulottuvuudet: ohjauksen, joka vahvistaa opiskelijoiden itseohjautuvuutta ja opintojen kokemista merkityksellisinä, ja mikä vahvistaa opiskelijoiden maailmaan kasvamisen ja oman paikan löytämisen mahdollisuuksia. Ammatillisella koulutuksella on sekä laadullinen, yhteiskunnallinen että subjektiivinen ulottuvuus, mikä on tärkeää huomioida sekä koulutuspolitiikassa että opetustyössä.

Teksti perustuu alla olevassa artikkelissa esiteltyyn tutkimukseen:

Ryökkyinen, S., Kontu, E. & Pirttimaa, R. (2019). Interaction between students and class teachers in Vocational Education and Training: 'Safety distance is needed'. *Nordic Journal of Vocational Education and Training*, 9(2), 156–174.

Lähteet

Lähdeluettelossa on lueteltu artikkelin keskeisimmät lähteet. Täydellinen lähdeluettelo löytyy yllämainitussa lehdessä julkaistusta artikkelista.

Biesta, G. (2010). *Good education in an age of measurement: Ethics, politics, democracy*. Paradigm Publishers.

Draaisma A., Meijers F. & Kuijpers, M. (2018). The development of strong career learning environments: The project 'Career orientation and guidance' in Dutch vocational education. *Journal of Vocational Education & Training*, 70(1), 27–46.

Freire, P. (1970/2017). *Pedagogy of the oppressed*. Penguin Classics.

Henderson, D. G. & Fisher, D. L. (2008). Interpersonal behaviour and student outcomes in vocational education classes. *Learning Environments Research*, 11(1), 19–29.

Kincheloe, J. L. (2008). *Knowledge and critical pedagogy: An introduction*. Springer Science + Business Media B.V.

Kuijpers M., Meijers, F. & Gundy, C. (2011). The relationship between learning environment and career competencies of students in vocational education. *Journal of Vocational Behavior*, 78(1), 21–30.

Laki ammatillisesta koulutuksesta (2017). 531/2017. Haettu 08.08.2020 osoitteesta

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531>

Mittendorff, K. M. (2010). *Career conversations in senior secondary vocational education*. Technische Universiteit Eindhoven.

Niemi, A.-M. & Jahnukainen, M. (2019): Educating self-governing learners and employees: studying, learning and pedagogical practices in the context of vocational education and its reform, *Journal of Youth Studies*, DOI: 10.1080/13676261.2019.1656329

Nylund, M., Ledman, K., Rosvall, P.-Å & Rönnlund, M. (2020) Socialisation and citizenship preparation in vocational education: Pedagogic codes and democratic rights in VET-subjects. *British Journal of Sociology of Education*, 41(1), 1–17, DOI:10.1080/01425692.2019.1665498

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). *Ammatillisen koulutuksen reformi hyväksyttiin – suurin koulutus uudistus vuosikymmeniin*. Haettu 08.08.2020 osoitteesta https://minedu.fi/-/ammattillisen-koulutuksen-reformi-hyvaksyttiin-suurin-koulutus-uudistus-vuosikymmeniin?_101_INSTANCE_vnXMrwrx9pG9_languageId=en_US

Savickas, M. L. (2002). Career construction: A developmental theory of vocational behavior. Teoksessa D. Brown (toim.), *Career choice and development* (s. 149–205, 4. painos). Jossey-Bass.

Van Uden, J. M., Ritzen, H. & Pieters, J. M. (2014). Engaging students: The role of teacher beliefs and interpersonal teacher behaviour in fostering student engagement in vocational education. *Teaching and Teacher Education*, 37, 21–32.

Kirjoittaja

Sanna Ryökkönen (Mmus) työskentelee koulutuspäällikkönä Ammattiopisto Spesiassa. Lisäksi hän on tohtorikoulutettava Helsingin yliopistossa koulun, kasvatuksen, yhteiskunnan ja kulttuurin tohtorikoulutusohjelmassa. Hänen tutkimuksensa keskiössä ovat vaativana erityisenä tukena järjestetty ammatillinen koulutus ja opiskelijoiden kokemukset.

[sanna.ryokkynen\(at\)helsinki.fi](mailto:sanna.ryokkynen(at)helsinki.fi)

[sanna.ryokkynen\(at\)spesia.fi](mailto:sanna.ryokkynen(at)spesia.fi)